

DIPFEYK TEXNOLOGIYALARI VA DEZINFORMATSIYAGA QARSHI KURASHDA JURNALISTNING YANGI ROLI

Pirboyev Umid Murod o'g'li

Xalqaro Nordik universiteti magistranti Tel: +998 99 567 72 35 Elektron manzil:

pirboyevumid@gmail.com

Annotatsiya: Tezida dipfeyk texnologiyalarining axborot makonidagi tarqalishi va ularning zamonaviy jurnalistika oldida yuzaga keltirgan yangi kasbiy talablari tahlil qilingan. Jurnalist faoliyatining axborot tarqatuvchidan haqiqatni tasdiqlovchi va auditoriya ishonchini himoya qiluvchi shaxsga transformatsiyasi ko'rib chiqilgan. Tezida zamonaviy texnologik vositalar (FakeCatcher, Deepware, C2PA), kasbiy kompetensiyalar va mediasavodxonlik strategiyalari muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: dipfeyk, dezinformatsiya, sun'iy intellekt, jurnalist, fact-checking, mediasavodxonlik, verifikatsiya, kontent provenance, C2PA.

XXI asrning ikkinchi o'n yilligi axborot makonida dipfeyk (deepfake) hodisasining global tahdidga aylanishi bilan tavsiflanadi. "Dipfeyk" atamasi 2017 yilda paydo bo'lgan bo'lsa-da, uning texnologik asosi — Ian Goodfellow tomonidan 2014 yilda taklif qilingan generativ-raqobatchi neyrotarmoqlar (Generative Adversarial Networks, GAN) — sun'iy intellekt sohasidagi fundamental yutuq sanaladi. So'nggi besh yil ichida bu texnologiyalar shu darajada rivojlanganki, oddiy foydalanuvchi ham ochiq dasturiy ta'minot orqali ishonchli darajada haqiqiy ko'rinadigan soxta video, audio va matn yaratish imkoniga ega bo'ldi.

Dipfeyklarning jurnalistika oldida yuzaga keltirayotgan tahdidlari uchta asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, mansabdor shaxslar va siyosatchilar nomidan soxta videolar yaratish — bu hodisaning yaqqol misoli sifatida 2022 yilda Ukraina Prezidenti Volodimir Zelenskiy nomidan tarqatilgan soxta murojaatni keltirish mumkin. Ikkinchidan, soxta intervyular va boshlovchi nutqlari orqali OAVning o'ziga ishonchni zaiflashtirish. Uchinchidan, ovozli dipfeyk (voice cloning) orqali ijtimoiy injinering hujumlarini amalga oshirish — 2024 yilda Gonkongdagi mashhur hodisada bir kompaniya xodimi dipfeyk videokonferensiya orqali 25 million dollarni firibgarlarga o'tkazib bergan.

Bu sharoit zamonaviy jurnalistning kasbiy rolida fundamental transformatsiyani taqozo etmoqda. An'anaviy jurnalistika modelida jurnalist asosan axborot tarqatuvchi sifatida tushunilgan. Bugungi sun'iy intellekt davrida bu rol tubdan o'zgarmoqda: jurnalist endi axborotning haqiqiyligini tasdiqlovchi, manbalarini autentifikatsiya qiluvchi va auditoriyaning ishonchini himoya qiluvchi mutaxassisga aylanmoqda. C. Porlezza

ta'kidlaganidek, sun'iy intellekt davrida jurnalistning asosiy qiymati "tezlik" va "birinchi bo'lish" emas, balki "haqiqiy va tasdiqlangan axborot taqdim etish qobiliyati" da.

Bu yangi rolning amaliy bajarilishi uchun jurnalist bir qator zamonaviy texnologik vositalarni o'zlashtirishi shart. Intel kompaniyasining FakeCatcher tizimi videoning haqiqiylikini real vaqt rejimida 96 foiz aniqlikda aniqlay oladi va u qon oqimining mikroharakatlari (photoplethysmography) tahliliga asoslanadi. Microsoft Video Authenticator, Deepware Scanner, Sensity AI va Hive Moderation singari vositalar ham bugungi kunda professional verifikatsiya jamiyatining standart asboblari aylangan. Bundan tashqari, Coalition for Content Provenance and Authenticity (C2PA) tomonidan ishlab chiqilgan kontent provenance standarti — yangiliklar va vizual materiallarning kelib chiqish manbalarini kriptografik tarzda tasdiqlash imkoniyatini beradi va u BBC, The New York Times, Adobe va boshqalar tomonidan joriy etilmoqda.

Yangi rolning ikkinchi muhim qismi — mediasavodxonlikni shakllantirish bo'yicha jurnalistning faol pozitsiyasidir.

Zamonaviy jurnalist nafaqat haqiqatni topishi, balki auditoriyani ham dipfeyklarni mustaqil aniqlashga o'rgatishi zarur. Bu jihatdan, jurnalist o'qituvchi va pedagog vazifasini ham bajarmoqda.

UNESCOning 2024-yildagi hisobotida ta'kidlanganidek, dipfeyklarga qarshi kurashda ommaviy mediasavodxonlik darajasini oshirish texnologik vositalardan ko'ra ham samaraliroq bo'lishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida dipfeykka qarshi kurashning huquqiy va kasbiy bazasi shakllanish bosqichida.

O'zbekiston Respublikasining "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasi" sun'iy intellektni etik qo'llash printsiplarini belgilab beradi, ammo dipfeykka oid maxsus huquqiy normalar hali shakllantirilmagan.

Milliy OAV redaksiyalarida verifikatsiya bo'limlari va fact-checking jamoalarini tashkil etish zarurati borligi S. Jumanovanning so'rovnomasi natijalarida ham aniq ko'rsatilgan: respondent jurnalistlarning 74 foizi dipfeykka oid maxsus tayyorgarlik kursini o'tashga muhtoj ekanligini bildirgan.

Yuqorida keltirilgan tahlil quyidagi xulosalarga olib keladi. Birinchidan, dipfeyk texnologiyalarining tarqalishi jurnalist faoliyatining mohiyatini o'zgartirib, uni "haqiqatni tasdiqlovchi shaxs" rolida qayta belgilamoqda.

Ikkinchidan, bu yangi rolni samarali bajarish uchun jurnalist zamonaviy texnologik vositalarni o'zlashtirgan va sun'iy intellekt fenomenini chuqur tushungan mutaxassisga aylanishi zarur.

Uchinchidan, milliy OAV redaksiyalarida maxsus verifikatsiya bo'limlarini tashkil etish, kasbiy tayyorgarlik kurslarini joriy etish va dipfeyk hodisasining huquqiy tartibga solinishini takomillashtirish — bularning barchasi tizimli yondashuvni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktyabrdagi PF-158-sonli Farmoni "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida". — URL: <https://lex.uz>
2. Jumanova S. O'zbekiston OAVda sun'iy intellektning qo'llanilishi: empirik tadqiqot natijalari // *Mediastudies*. — 2024. — № 2. — B. 34–47.
3. Alimov B. Zamonaviy O'zbekiston jurnalistikasining nazariy asoslari. — Toshkent: Akademiya nashri, 2022. — 248 b.
4. Goodfellow I., Pouget-Abadie J., Mirza M. et al. Generative Adversarial Networks // *Communications of the ACM*. — 2020. — Vol. 63, № 11. — P. 139–144.
5. Porlezza C. Ethics in Automated Journalism: A Comparative Analysis // *Digital Journalism*. — 2023. — Vol. 11, № 4. — P. 612–630.
6. UNESCO. Reporting on Artificial Intelligence: A Handbook for Journalism Educators. — Paris: UNESCO, 2024. — 116 p.
7. Coalition for Content Provenance and Authenticity (C2PA). Technical Specification, version 2.1. — 2024. — URL: <https://c2pa.org>
8. Vaccari C., Chadwick A. Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News // *Social Media + Society*. — 2020. — Vol. 6, № 1. — P. 1–13.

